

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Кафедра філософії та культурології

06-07-191М

Методичні вказівки

та плани семінарських занять з навчальної дисципліни
«Етика і філософія науки» для здобувачів вищої освіти
третього освітньо-наукового рівня підготовки (доктор
філософії (PhD) усіх освітньо-наукових програм
спеціальностей НУВГП усіх форм навчання

Схвалено
науково-методичною
радою НУВГП
Протокол № 7 від 24.11.2022 р.

Методичні вказівки та плани семінарських занять з навчальної дисципліни «Етика і філософія науки» для здобувачів вищої освіти третього освітньо-наукового рівня підготовки (доктор філософії (PhD) усіх освітньо-наукових програм спеціальностей НУВГП усіх форм навчання [Електронне видання] / Наконечна О.П. – Рівне : НУВГП, 2022. – 29 с.

Укладач: Наконечна О. П., д.філос.н., професор кафедри філософії та культурології.

Відповідальний за випуск: Наконечна О. П., д.філос.н., професор, завідувачка кафедри філософії та культурології

Вчений секретар науково-методичної ради Костюкова Т. А.

Зміст

Вступ.....	3
1. Методичні поради щодо підготовки до семінарських занять...3	3
2. Структура навчальної дисципліни.....4	4
3. Плани семінарських занять.....7	7
4. Підсумкові запитання до дисципліни.....25	25
5. Методи оцінювання знань.....27	27
6. Розподіл балів, що отримують здобувачі.....28	28

© О. П. Наконечна, 2022

© НУВГП, 2022

ВСТУП

Актуальність навчальної дисципліни «Етика і філософія науки» полягає у тому, що освоєння філософських знань з ключових моральних проблем взаємодії науки та сучасного суспільства через узагальнення досвіду етичного осмислення наслідків впливу науки, техніки та технології на навколишнє середовище та стан культури в цілому сприятиме усвідомленому розумінню актуальності для розвитку сучасної науки соціально-етичної відповідальності вченого за майбутнє людства.

Метою викладання дисципліни: є засвоєння аспірантами основних філософських та етичних принципів наукової діяльності, формування знань, вмінь і навичок по виробництву і застосуванню знання в різних сферах професійної діяльності та суспільного життя, «оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору».

1. Методичні поради щодо підготовки до семінарських занять

Методичні поради щодо підготовки до семінарських занять

Здобувач готується до семінару на основі поданого плану, використовуючи як базову так і допоміжну літературу. Якісному засвоєнню кожної теми сприяє оволодіння понятійно-категоріальним апаратом. Для перевірки рівня здобутих знань за темою заняття подаються контрольні питання. Поглибленню вивчення дисципліни сприяють проблемні питання різного рівня складності та завдання для самостійної роботи, розгляд яких сприятиме активізації роботи аспірантів на семінарських заняттях та розвитку їх навичок до науково-дослідної діяльності, до осмислення практичних аспектів вивчення теоретичного матеріалу.

Важливою формою роботи є опрацювання перешоджерел, що подаються до кожного практичного заняття,

використання їх в аргументуванні власної позиції та розкриття проблемних питань, а також у підготовці презентаційного виступу.

Змістовному розкриттю питань курсу сприяє написання есе за заданими проблемами і їх представлення в процесі обговорення конкретних тем курсу.

Тексти лекцій, першоджерела, теми для есе, список літератури для засвоєння дисципліни можна знайти на навчальній платформі Moodle:

<https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=3724>.

2. Структура навчальної дисципліни

Денна форма

Назва теми	Розподіл годин		
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
Модуль 1			
Тема 1. Філософія і наука в системі культури	2	2	7
Тема 2. Етика науки як розділ прикладної етики	2	2	8
Тема 3 Виникнення науки та основні періоди її розвитку	2	2	7
Тема 4	2	2	7

Структура і динаміка наукового знання і пізнання			
Модуль 2			
Тема 5 Наукові традиції та наукові революції. Типи наукової раціональності	2	2	8
Тема 6 Методологія наукового дослідження	-	2	8
Тема 7 Постнекласична наука в сучасній цивілізації: зміна світоглядних орієнтирів і методології.	2	2	7
Тема 8 Прикладні проблеми етики науки	2	2	8
Всього	14	16	60

Заочна форма

Назва теми	Розподіл годин		
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
Модуль 1			
Тема 1. Філософія і наука в системі культури	-	-	10
Тема 2. Етика науки як розділ прикладної етики	1	1	10
Тема 3 Виникнення науки та основні періоди її розвитку	-	-	10
Тема 4 Структура і динаміка наукового знання і пізнання	1	1	10
Модуль 2			
Тема 5 Наукові традиції та наукові	-	1	10

революції. Типи наукової раціональнос ті			
Тема 6 Методологія наукового дослідження	-	1	10
Тема 7 Постнекласи чна наука в сучасній цивілізації: зміна світоглядни х орієнтирів і методології.	1	1	10
Тема 8 Прикладні проблеми етики науки	1	1	10
Всього	4	6	80

3. Плани семінарських занять

ТЕМА 1. Філософія і наука в системі культури

Основні поняття і категорії: світогляд, картина світу. філософія, наука, епістемний і софійний типи філософування, філософія науки, види пізнання, знання, мудрість, гносеологія, епістемологія.

План

1. Філософія як спосіб духовно-практичного осягнення світу.

2. Наука і філософія: історичний та сутнісний взаємозв'язок.
3. Роль філософії і науки в житті людини і суспільства.

Контрольні та творчі питання

1. Розкрийте специфічні риси філософського мислення.
2. Розкрийте основні аспекти співвідношення філософії та світогляду.
3. Чим обумовлюється багатоманітність форм і способів буття філософії?
4. Охарактеризуйте структуру філософії як системи знань.
5. Охарактеризуйте особливості науки.
6. Яке місце займає наука в системі культури?
7. Охарактеризуйте співвідношення філософії і науки.
8. В чому полягає життєве призначення філософії?
9. Розкрийте роль та функції науки в житті людини і суспільства.
10. Що таке картина світу за Д. Холтоном? Як пов'язані між собою різні картини світу?
11. Як Ви розумієте вислів М. Полані «Будь-яка спроба повністю виключити людську перспективу з нашої картини світу неминуче веде до нісенітниці»?

Література

1. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або Інтелектуальні подорожі до країни філософії : наук. посіб. Київ, Мала академія наук України, 2017.
2. Філософія: мислителі, ідеї, концепції : підручник / В. Г. Кремень, В. В. Їльїн. Київ, 2005. Р.1
3. Самардак М. М. Філософія науки: напрями, теми, концепції. К. : Вид. ПАРАПАН, 2011. 204 с. Р.1
4. Петрушенко В. Філософія. Вступ до курсу. Історія світової та української філософії. Фундаментальні проблеми сучасної філософії. Львів : Львівська політехніка, 2019.
5. Горський В. Філософія в українській культурі (методологія та історія). Київ, 2001 С. 6–35.
6. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Київ, 2003. Р.1, 2, 12.

7. Лаута О. Д. Співвідношення науки та філософії в контексті філософії науки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Теорія культури і філософія науки*. 2013. № 1057, вип. 49 (1). С. 36–39. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhtTK_2013_1057_49\(1\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhtTK_2013_1057_49(1)_9)
8. Наконечна О. П. Філософія і наука: взаємозв'язок і взаємодія. *Антропологічні виміри філософських досліджень* : матеріали VI Міжнародної наукової конференції. Дніпро, 2017 С.14–16.
9. Попович М. В. Бути людиною. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2011. 223 с.

Першоджерела

1. Вебер М. Наука як покликання та професія. *Самосознание европейской культуры XX века*. М., 1991; Мир философии. Ч.2., М., 1991. С. 343–352.
2. Дільтей В. Типи світогляду і виявлення їх у метафізичних системах. *Філософія: хрестоматія* : навч. посіб. Київ : Знання, 2009. С. 150–162.
3. Марсель Г. Відповідальність філософа у сучасному світі. *Путь в философию. Антология*. М., 2001. С. 254–267.
4. Мир философии. Книга для чтения / в 2-х частях. М., 1991. Ч.1. М., разд.1. С.10–14, 18–24, 65–67, 82–86, 88–92.
5. На переломе: Философские дискуссии 20-х годов. М., 1990. С. 61–71, 119–126, 180–203.
6. Д. Холтон «Наука і антинаука» (1993). Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=3724>.

ТЕМА 2. Етика науки у системі філософської етики

Основні поняття і категорії: етика, мораль, моральність, моральні норми, моральні принципи, моральні мотиви, добро, зло, моральна свідомість, моральна самосвідомість, прикладна етика, етос науки, етика науки.

План

1. Предмет і завдання етики як галузі філософського знання.
2. Сутність та природа моралі.
3. Етика науки як розділ прикладної етики. Етос науки.

Контрольні та творчі питання

1. Чи збігається теоретичний зміст термінів «етика», «мораль», і «моральність»?
2. Що є предметом етики?
3. Як співвідносяться між собою «звичай», «традиція» і «мораль»?
4. Чим характеризується моральна регуляція поведінки людини?
5. Що таке моральна свідомість?
6. Що таке моральна самосвідомість?
7. Як співвідносяться між собою поняття «добро» і «зло»?
8. Що таке моральний вчинок?
9. Розкрийте зміст поняття «відповідальність». За що і перед ким людина повинна нести відповідальність?
10. В чому полягає особливість прикладних проблем етики?
11. Що таке етос науки?
12. Що є предметом етики науки?
13. Яким чином цінності впливають на розвиток науки?
14. Яку роль утилітарність відіграє у розвитку науки?
15. Чи сумісні норми наукового етосу з тоталітаризмом, на думку Мертона? (ознайомившись з уривком із праці Р.Мертон). А як вважаєте Ви?

Література

1. Малахов В. А. Етика. Курс лекцій : навч. посібник / 4-те вид. Київ, 2002. 384 с.
2. Наконечна О. П., Залужна А. Є. Етика і естетика: Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення. Рівне, 2008. 180 с.
3. Прикладна етика : навч. посіб / за наук. ред. Панченко В. І. Київ, 2012. Р. І.
4. Етика науки: виклики сучасності : вонографія / М. М. Кисельов, Т. В. Гардашук, С. І. Грабовський та ін. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2014/

5. Етос і мораль у сучасному світі / Аболіна Т. Г., Ермоленко А. М., Кисельова О. О. та ін.; під ред. В. А. Малахова. Київ : Вид. ПАРАПАН, 2004. 200 с.
6. Середюк Н. Г. Прикладна етика: інституалізація моралі. Київ, 2014. 160 с.
7. Сидоренко Л. І. Етика науки [Електронний ресурс]. *Інтернет-сторінка кафедри філософії та методології науки Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua>
8. Сидоренко Л. І. Проблеми етики науки в постнекласичному дискурсі [Електронний ресурс]. *Філософські проблеми гуманітарних наук. Збірник праць*. Київ, 2009. 500 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-book-203.html>

Першоджерела

1. Апель К.-О. Ситуація людини як етична проблема / А. М. Ермоленко *Комунікативна практична філософія* : підручник. К. : Лібра, 1999. С. 231–254.
2. Габермас Ю. Мораль і моральність. Чи стосуються гегелівські заперечення Канта також і дискурсивної етики? / А. М. Ермоленко *Комунікативна практична філософія* : підручник. К. : Лібра, 1999. С. 325–345.
3. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / пер. з нім. : А. М. Ермоленко, В. А. Ермоленко. Київ : Лібра, 2001. 399 с.
4. Мертон Р. Наука і соціальний порядок. Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=3724>.
5. Швейцер А. Культура і етика. *Філософія: хрестоматія* : навч. посіб. К. : Знання, 2009. С.609–621.

ТЕМА 3. Генеза науки та історичні трансформації її осмислення

Основні поняття і категорії: генеза науки, періодизація історії науки, переднаука, наука у власному розумінні,

натурфілософія, класичне природознавство, метафізика, некласична наука, екстерналізм, інтерналізм, кумулятивність.

План

1. Генеза науки та проблема періодизації її історії.
2. Історичні трансформації осмислення науки (Ф.Бекон, Р.Декарт, І.Ньютон, Г.Ляйбніц, І.Кант, Г.Гегель, К.Маркс).
3. Формування науки як сфери професійної діяльності.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте виникнення і періодизацію розвитку науки.
2. Що таке переднаука і наука в сучасному розумінні?
3. Розкрийте становлення перших форм теоретичного освоєння дійсності в античному полісі.
4. Що таке класичне природознавство та які його основні методологічні принципи?
5. В чому виявляється революція в природознавстві кінця ХІХ – початку ХХ століть?
6. Охарактеризуйте становлення некласичної науки.
7. Які характеристики модерністської картини світу та альтернативної їй картини світу виділяє Д. Холтон? Охарактеризуйте і порівняйте їх. Чи можете навести приклади із сфери розвитку науки вашої професійної діяльності?
8. Що свідчить про виникнення дисциплінарно організованої науки?

Література

1. Семенюк Е. П., Мельник В. П. Філософія сучасної науки і техніки. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. Р.1, 2.
2. Сіверс В. Філософія науки. К. : НАККИМ. 2017
3. Петрушенко В. Л. Філософія : підручник. Львів : Магнолія Плюс, 2006. Тема 15, 16.
6. Коваль М. Д. Регулятивний світ науки. *Практична філософія*. 2007. № 4.
7. Цехмістро І. З. Наукова картина світу останніх 20 років: докорінна зміна антропологічної перспективи. *Філософська думка*, 2004, № 3.
8. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Си-

доренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. К. : ВПЦ "Київський університет", 2018. 255 с.

Першоджерела

1. Декарт Р. Метафізичні розмисли. Міркування стосовно наук. Головні правила методу. *Філософія : хрестоматія: навч. посіб.* К., 2009. С. 59–73.
2. Кримський С.Б. Запити філософських смислів. К., 2003. Р.12.
3. Холтон Д. Наука і антинаука. (1993). Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=3724>.

ТЕМА 4. Структура і динаміка наукового пізнання

Основні поняття і категорії: пізнання, гносеологія, епістемологія, види пізнання, знання, суб'єкт, об'єкт, наукове пізнання, наука, чуттєве пізнання, раціональне пізнання, скептицизм, релятивізм, догматизм, істина, заблудження, практика.

План

1. Пізнання як філософська проблема. Види пізнання.
2. Наукове пізнання та наука: риси та особливості.
3. Специфіка та форми емпіричного і теоретичного пізнання.
4. Проблема істини. Різні концепції істини у філософії та науці. Роль практики у пізнанні.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте особливості філософського підходу до пізнання.
2. Охарактеризуйте особливості наукового знання і пізнання.
3. Назвіть основні ознаки та критерії науки.
4. Охарактеризуйте форми емпіричного пізнання.
5. Охарактеризуйте форми теоретичного пізнання.
6. Розкрийте основні концепції істини.
7. Охарактеризуйте роль практики у пізнанні, науковому пізнанні.
8. Яка роль світогляду в науковому пізнанні?

Творчі завдання

1. Чи існують негативні аспекти пізнання? Які філософські думки з цього приводу Ви можете навести?
2. Істина і правда. Істина і мудрість. Як вони співвідносяться між собою?
3. Розкрийте сутність (і наведіть приклади) однобічних підходів до істини: догматизму, релятивізму, утилітаризму. Яке вони мають значення для пізнання і людського життя?
4. Які базові принципи і складові науки наводить С. Кримський? Що є, на його думку, ідеалом науки?
5. Витлумачте наступні слова М. Бердяєва: «Наука завжди була виразом неволі людини в необхідності... Вона не прозирає свободи у світі. Наука не знає граничних таємниць, тому що наука – безконечне пізнання. Отже наука не знає Істин, а знає лише істини».
6. Чи згодні Ви з думкою: «Сутність істини — це мудрість життя, це вміння жити «по істині».
7. Чи може наука дати відповіді на всі питання, що цікавлять людину і людство?

Література

1. Петрушенко В. Л. Філософія : підручник. 4-те вид. Львів, 2006. Т.15
2. Подольська Є. А. Філософія : підручник. К., 2006. Р. 8.
3. Семенюк Е. П., Мельник В. П. Філософія сучасної науки і техніки. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. Р. І.
4. Філософія : навчальний посібник / За ред. Надольного І. Ф.– К., 2006. Р. ІІІ.
5. Епістемологія : філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. С. 201–202.
6. Коваль М. Д. Регулятивний світ науки. *Практична філософія*. 2007. № 4.
7. Рижко В. А. Концепція як форма наукового знання. Київ, 1995.
8. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. К. : ВПЦ "Київський університет", 2018. 255 с.

Першоджерела

1. Вебер М. Наука як покликання і професія. *Самосознание европейской культуры XX века*. М. : Мир философии. Ч. 2., 1991. С. 343–352.
2. Копнін П. Гносеологічні та логічні основи науки. *Філософія: хрестоматія : навч. посіб.* Київ : Знання, 2009. С.334-343.
3. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Київ, 2003. Р. 6, 7, 10, 12.
4. Поппер К. Логіка соціальних наук. Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=3724>.

ТЕМА 5. Наукові традиції та наукові революції. Типи наукової раціональності

Основні поняття і категорії: наукова традиція, інтерналізм, екстерналізм, наукова революція, наукова картина світу, парадигма, наукове співтовариство, типи наукової раціональності, метафізика «третього світу», науково-дослідні програми.

План

1. Взаємодія традицій у виникненні наукового знання. Інтерналізм та екстерналізм. Парадигма.
2. Основні характеристики типів наукової раціональності.
3. Наукова революція як процес зміни основ науки.
4. Основні підходи до визначення сучасної науки.

Контрольні питання

1. Що таке наукова традиція?
2. Що таке парадигма?
3. Охарактеризуйте типи наукової раціональності.
4. Що таке наукова революція і яка її роль у зміні основ науки?
5. В чому полягає структура наукових революцій (за Т. Куном)?
6. В чому зміст і значення метафізики «третього світу» К. Поппера?
7. Охарактеризуйте метод епістемологічного анархізму П. Фойєрабенда

8. Прочитавши уривок з праці П. Фюєрабенда «Наука у вільному суспільстві» розкрийте ставлення автора до класичної раціональності й науки та наукової традиції.
9. Що таке антинаука (за Д. Холтоном) та які причини її появи?
10. Розкрийте основні особливості сучасної науки.

Література

1. Добронравова І. С., Білоус Т. М., Комар О. В. Новітня філософія науки : підручник для студ. філос. ф-тів і аспірантів. Київ : Логос, 2009. 244 с. Р. 4.
2. Добронравова І. С. Концепції наукової раціональності в сучасній філософії науки [Електронний ресурс]. URL : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/pidr1.html>
3. Категорії. *Філософський енциклопедичний словник*. Київ : Абрис, 2002. С. 272–273.
4. Самардак М. М. Філософія науки: напрями, теми, концепції. К. : Вид. ПАРАПАН, 2011. 204 с. Р. II, III.
5. Семенюк Е. П., Мельник В. П. Філософія сучасної науки і техніки. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. Р. 5, 7.
6. Петрушенко В. Л. Філософія : підручник. Львів : Магнолія Плюс, 2006. Тема 9.2, 9.6.
7. Канке Е. А. Основные философские направления и концепции науки. Итоги XX ст. М. : Логос, 2000.
8. Кун Т. Структура научных революций. М., 2001.
9. Лакатос И. Структура развития науки. М., 1978.
10. Порус В. Л. Системний смисл поняття «наукова раціональність». *Філософська і соціологічна думка*. 1992. №1, №2.
11. Рассел Б. Історія західної філософії. К. : Основи, 1995.
12. Савостьянова М. В. Роль науки у створенні реалій і міфологем інформаційного суспільства. *Практична філософія*. 2011. № 1.

Першоджерела

1. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. К. : Парапан, 2003. Р. 8.

2. Кун Т. Структура наукових революцій. Філософія : хрестоматія : навч. посіб. К., 2009. С. 354–364.
3. Кун Т. Структура наукових революцій. Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=3724>.
4. Лакатос І. Фальсифікація і методологія науково-дослідницьких програм. Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=3724>.
5. Тейлор Ч. Подолання епістемології. Після філософії : кінець чи трансформація? / пер. з англ. О. М. Соболь; упоряд.: К. Банес та ін. Київ, 2000. С. 406–431.
6. Феєрабенд П. Аналітичний показчик. *Філософія: хрестоматія : навч. посіб.* К., 2009. С. 365–376.
7. Холтон Д. Наука і антинаука. (1993). Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=3724>.
8. Феєрабенд П. Наука у вільному суспільстві. Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=3724>.

ТЕМА 6. Методологія наукового дослідження

Основні поняття і категорії: метод, методика, методологія, методологічна свідомість, стиль мислення, парадигма, загальнонаукові методи, методи емпіричного дослідження, методи теоретичного пізнання, діалектика і синергетика як методологія, методологічна культура.

План

1. Метод, методика, методологія.
2. Класифікація методів у науковому пізнанні.
3. Некласичні трансформації методологічних принципів.

Контрольні та творчі питання

1. Що таке метод, методологія, методика?
2. Що таке методологічна свідомість і методологічна культура?
3. Яка існує класифікація методів наукового пізнання?
4. Охарактеризуйте функції філософії у науковому пізнанні.
5. Розкрийте зміст методів емпіричного та теоретичного пізнання.

6. Як співвідносяться поняття «стиль мислення», «парадигма», «науково-дослідницька програма», «дослідницькі традиції»?
7. Які особливості діалектики і синергетики як методології?
8. Охарактеризуйте трансформацію методологічних принципів некласичної науки.
9. Опрацювавши статті Вовка С. М. (№4) і Самардака М. М. (№14) визначити: 1) в чому полягає специфіка синергетики як наукової парадигми; 2) в чому специфіка науки як системи, що самоорганізується; 3) як синергетика впливає на зміну сучасної методології науки.
10. Наведіть приклад застосування синергетики у Вашій галузі науки?

Література

1. Добронравова І. С., Білоус Т. М., Комар О. В. Новітня філософія науки : підручник для студ. філос. ф-тів і аспірантів. Київ : Логос, 2009. 244 с. Р. 7.
2. Самардак М. М. Філософія науки: напрями, теми, концепції. К. : Вид. ПАРАПАН, 2011. 204 с. Р. II, III.
3. Семенюк Е. П., Мельник В. П. Філософія сучасної науки і техніки. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. Р. 3, 7, 8.
4. Петрушенко В. Л. Філософія : підручник. Львів : Магнолія Плюс, 2006. Тема 15, 16.
5. Булатов М. Про методи філософування. *Філософська думка*, 2004, № 2.
6. Вовк С.М. Синергетика як наукова парадигма. *Практична філософія*. 2007. № 1.
7. Коваль М. Д. Регулятивний світ науки. *Практична філософія*. 2007. № 4.
8. Методологія, методологія науки. *Філософський енциклопедичний словник*. К. : Абрис, 2002. С. 374–376.
9. Наконечна О. П. Естетичне як тип духовності. Рівне, 2002. Р. 2.1.
10. Пономаренко Ю. Г. Еволюція наукових картин світу і відповідних їм способів мислення. Київ, ЦГО НАН України, 1996.

11. Проект «Людиновимірність як світоглядна настанова в науці та суспільстві ХХІ ст.». *Практична філософія*. 2011. №3.
12. Цехмістро І. З. Наукова картина світу останніх 20 років: докорінна зміна антропологічної перспективи. *Філософська думка*, 2004, № 3.
13. Чуйко В. Л. Рефлексія основоположень методології філософії науки. К., 2000.
14. Самардак М. М. Синергетичні новації в загальнонауковій методології. *Практична філософія*. 2008. № 2.
15. Шинкарук В. І. Вибрані твори: у 3-х т. К. : Український Центр духовної культури, 2004. Т. 3, ч. 1. С.173–199.

Першоджерела

1. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. К. : Парапан, 2003. Р. 6, 9, 13.
2. Пригожин І. Порядок із хаосу: новий діалог людини з природою. *Філософія: хрестоматія : навч. посіб.* К. : Знання, 2009. С. 344–353.
3. Поппер К. Факти, норми та істина: подальша критика релятивізму. *Читанка з історії філософії*. В 6 кн. Кн. 6. Зарубіжна філософія ХХ ст. К., 1993. С.26–29
4. Поппер К. Логіка соціальних наук. Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=3724>.
5. Феєрабенд П. Аналітичний показчик. *Філософія: хрестоматія : навч. посіб.* К. : Знання, 2009. С. 365–376.

ТЕМА 7. Постнекласична наука і зміна світоглядних орієнтирів техногенної цивілізації

Основні поняття і категорії: постнекласична наука, техногенна цивілізація, глобальні проблеми, інформаційне суспільство, глобалізація, концепція стійкого розвитку, синергетична методологія, ноосферна концепція стійкого розвитку.

План

1. Головні характеристики сучасної «постнекласичної» науки.
2. Основні сучасні цивілізаційні виклики.
3. Концепція стійкого розвитку і сучасна наука.

4. Особливості сучасної методології науки.

Контрольні та творчі питання

1. Які основні риси сучасної постіндустріальної цивілізації?
2. Охарактеризуйте сучасну «постнекласичну» науку.
3. Які основні сучасні цивілізаційні виклики? Охарактеризуйте їх
4. Яка роль концепції стійкого розвитку у функціонуванні сучасної науки?
5. В чому виявляються особливості ноосферної концепції стійкого розвитку?
6. Охарактеризуйте нові стратегії наукового пошуку в синергетичній методології.
7. В чому полягає стратегічне значення наукового знання у формуванні інформаційного суспільства?
8. Прочитавши уривок з праці Д. Холтона «Наука і антинаука» (1993) розкрийте його розуміння антинауки та проблем розвитку сучасної науки, її ролі в суспільному бутті. Чи згодні Ви з позицією автора? Як це стосується вашої професійної діяльності?
9. Яка роль науки в подоланні сучасних глобальних проблем?
10. Як Ви розумієте людиновимірність як світоглядну настанову в науці та суспільстві XXI ст.? Чи це стосується вашої професійної діяльності?
11. Яким є сучасний стан розвитку науки, що є Вашою спеціальністю?

Література

1. Семенюк Е. П., Мельник В. П. Філософія сучасної науки і техніки. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. Р.5, 6, 7, 8.
2. Петрушенко В. Л. Філософія : підручник. Львів : Магнолія Плюс, 2006. Тема 19, 20.
3. Баландин Р. К. Ноосфера чи техносфера. *Вопросы философии*. 2005. № 6. С. 107–116.
4. Воронкова В. Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри : монографія. Запоріжжя : ЗДІА, 2010. 272 с.

5. Лукьянец В. С. Наука нового века: смена оснований индустрии научного прогноза. *Практична філософія*. 2010. № 3.
6. Природознавство і гуманітарія. Пошуки взаєморозуміння : монографія /Лук'янець В. С., Кравченко О. М., Мороз О. Я., Озадовська Л. В. та ін. К. : ПАРАПАН, 2009.
7. Проект «Людиновимірність як світоглядна настанова в науці та суспільстві ХХІ ст.» *Практична філософія*. 2011. № 3.
8. Савостьянова М. В. Роль науки у створенні реалій і міфологем інформаційного суспільства. *Практична філософія*. 2011. №1.
9. Семенюк Е. П. Філософські засади сталого розвитку. Львів, 2002.

Першоджерела

1. Бернардо ді Д. Біоетика: філософське обґрунтування [Електронний ресурс] *Вісник НАН України*. К., 2001. № 11. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
2. Вернадський В. Декілька слів про ноосферу. *Філософія: хрестоматія: навч. посіб.* К. : Знання, 2009. С. 217–225; Мир філософії. Книга для читання. В 2-х частинах. М., 1991. Ч.2. С. 497–511.
3. Медоуз Д. Межі зростання. *Філософія: хрестоматія : навч. посіб.* К.: Знання, 2009. С. 239–249.
4. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. К. : Парапан, 2003. Р. 13, 14.
5. Д. Холтон «Наука і антинаука» (1993). Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=3724>.

ТЕМА 8. Прикладні проблеми етики науки

Основні поняття і категорії: сцієнтизм, антисцієнтизм, технократизм, гуманізм, етос науки, принципи етики наукового співтовариства, етика вченого, кодекси наукової етики, відповідальність вченого.

План

1. Наука в ціннісному вимірі. Сцієнтизм і антисцієнтизм як способи соціокультурного сприйняття результатів наукової діяльності.
2. Етичні проблеми науки у контексті актуальних проблем сучасності.
3. Моральні ідеали наукового середовища та етика вченого.

Контрольні питання

1. Що таке сцієнтизм і антисцієнтизм?
2. В чому особливість ціннісного виміру науки?
3. Розкрийте етичні проблеми сучасної науки.
4. Сформулюйте принципи етики наукового співтовариства.
5. Як співвідноситься свобода наукового пошуку і етика відповідальності вченого?

Проблемні питання

1. Чи може наука саморегулюватися на етичному рівні і якою мірою вона здатна до етичного самоконтролю?
2. Чим повинен насамперед визначатися науковий прогрес - об'єктивною логікою розвитку науки або соціальною відповідальністю вченого?
3. Хто несе відповідальність за негативний використання результатів наукових досліджень: науковий колектив, який розробив те чи інше нововведення, або той (фірма, політичне керівництво), хто це нововведення застосував?
4. Чи необхідно припиняти наукове дослідження, якщо поступово стає зрозуміло, що наслідки його практичного використання напевно виявляться деструктивними?
5. Навіщо потрібні професійні етичні кодекси?
6. Охарактеризуйте особливість етичного кодексу юриста. Чи залежить особливість від професійної спеціалізації?

Література

1. Борейко В. Е. Краткий курс экологической этики. Киев, 2004. 70 с.: ил. (Серия «Охрана дикой природы». Вып. 40).
2. Вакуленко М. Роздуми про етику та мораль у вітчизняній гуманітарній науці. *Етичні стандарти в освіті та науці* :

матеріали ІХ Щорічної Фулбрайтівської конференції (6-8 жовтня 2006 р.). Київ, 2006.

3. Етичний кодекс ученого України [Електронний ресурс]. *Бюлетень ВАК України*, № 11. К., 2011 / Схвалено постановою загальних зборів НАН України від 15 квітня 2009 р. № 2. URL: <http://www.umo.edu.ua/etichnij-koдекс-uchenogo-ukrani>.

4. Етос і мораль у сучасному світі /Аболіна Т. Г., Ермоленко А. М., Кисельова О. О. та ін. ; під ред. В. А. Малахова. Київ, ПАРАПАН, 2004. 200 с.

5. Кисельов М. М. Біологічна етика в системі практичної філософії. *Практична філософія*. К. 2000. №1. С. 166–174.

6. Кодекс наукової етики (Проект) / Всеукраїнська громадська організація «Українська федерація вчених». К. : Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України, 2005. 8 с.

7. Кодекс честі науковця, або етичні норми та добрі манери у науці / пер. з польсь.; Етичний комітет Польської академії наук. Львів : Галицька видавнича спілка, 2003.

8. Малахов В. Етичний кодекс ученого: аксіологія і прагматика. *Вісник Національної академії наук України*. Загальнонауковий та громадсько-політичний журнал. 2009. № 5. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2009-05/a2.pdf>

9. Марчук М. Г. Аксіологічний потенціал наукового знання: поняття, структура, спосіб актуалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. філос. Наук : спец. 09.00.09 «Філософія науки»; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2003. 24 с.

10. Науковець А., Находкін М. Проблеми сучасності і мораль науковця. *Вісник Національної академії наук України*. Загальнонауковий та громадсько-політичний журнал. 2006. № 5. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2006-05/a1-5.pdf>

11. Олейников Ю. В., Шаталов А. Т. До проблеми становлення біофілософії .URL: <http://www.scriu.com/3/64381685195.php>

12. Ольховський В. Про академічну свободу і моральний вибір. *Вісник Національної академії наук України*. Загальнонауковий та громадсько-політичний журнал. 2007. № 5. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2007-05/a3-5.pdf>
13. Онопрієнко В. Етос науки в епоху змін. *Вісник Національної академії наук України*. 2009. № 6. С. 58–62.
14. Проект «Людиновимірність як світоглядна настанова в науці та суспільстві ХХІ ст.». *Практична філософія*. 2011. № 3.
15. Савостьянова М. В. Діапазон можливостей аксіологічного підходу до вивчення науки. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць*. № 2 (8). К. : Вид-во Національного авіаційного університету «НАУ-друк», 2008. С. 60–64.
16. Сидоренко Л. І. Проблеми етики науки в постнекласичному дискурсі. *Філософські проблеми гуманітарних наук. Збірник праць*. Київ, 2009. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-book-203.html>
17. Сичивиця О. М. Наука, мораль і моральний кодекс вченого. Львів : УкрДЛТУ, 1999
18. Тузлова Л. В. Вплив етичних цінностей на інноваційні зміни у розвитку сучасної науки. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія : збірник наукових праць*. № 1 (9). К. : Вид-во Національного авіаційного університету «НАУ-друк», 2009. С. 132–135.
19. Хілько М. Екологічна криза у філософсько-етичному вимірі. *Філософська думка*. К., 2007. № 3. С. 24–46.

Першоджерела

1. Агацці Э. Відповідальність – справжнє підґрунтя для управління вільною наукою. *Вопросы философии*. 1992. № 1. С. 30–40.
2. Апель К.-О. Обґрунтування етики відповідальності як етики збереження буття реальної комунікативної спільноти й поступової реалізації в ній ідеальної комунікативної спільноти. / Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. Київ : Либідь, 1996. С. 46–60.

3. Вебер М. Наука як покликання та професія. *Самосознание европейской культуры XX века*. М., 1991; Мир философии. Ч.2., М., 1991. С. 343–352
4. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / пер. з нім.: А. М. Єрмоленко, В. А. Єрмоленко. Київ : Лібра, 2001. С. 20–45.
5. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. К. : Парапан, 2003. Р. 2.
6. Швейцер А. Благоговіння перед життям як основа етики світо - та життєствердження. *Глобальные и общечеловеческие ценности*. М., 1990. С. 328–350.
7. Швейцер А. Культура і етика. *Філософія: хрестоматія: навч. посіб.* К. : Знання, 2009. С.609–621.

Підсумкові запитання до дисципліни

1. Розкрийте специфічні риси філософського мислення.
2. Розкрийте основні аспекти співвідношення філософії та світогляду.
3. Чим обумовлюється багатоманітність форм і способів буття філософії?
4. Охарактеризуйте структуру філософії як системи знань.
5. Охарактеризуйте особливості науки.
6. Яке місце займає наука в системі культури?
7. Охарактеризуйте співвідношення філософії і науки.
8. В чому полягає життєве призначення філософії?
9. Розкрийте роль та функції науки в житті людини і суспільства
10. Що таке етос науки і в чому він проявляється?
11. Що є предметом етики? Чи збігається теоретичний зміст термінів «етика», «мораль», і «моральність»?
12. Як співвідносяться між собою «звичай», «традиція» і «мораль»?
13. Чим характеризується моральна регуляція поведінки людини?
14. Що таке моральна свідомість та моральна самосвідомість?

15. Як співвідносяться між собою поняття «добро» і «зло»? Чи актуально це для сьогодення?
16. Що таке моральний вчинок?
17. Розкрийте зміст поняття «відповідальність». За що і перед ким людина повинна нести відповідальність?
18. В чому проявляються особливості відповідальності вченого?
19. В чому полягає особливість прикладних проблем етики?
20. Що є предметом етики науки?
21. Охарактеризуйте виникнення і періодизацію розвитку науки.
22. Що таке переднаука і наука в сучасному розумінні?
23. Розкрийте становлення перших форм теоретичного освоєння дійсності в античному полісі.
24. Що таке класичне природознавство та які його основні методологічні принципи?
25. В чому виявляється революція в природознавстві кінця ХІХ - початку ХХ століть?
26. Що свідчить про виникнення дисциплінарно організованої науки?
27. Охарактеризуйте особливості філософського підходу до пізнання.
28. Охарактеризуйте особливості наукового знання і пізнання.
29. Розкрийте основні ознаки та критерії науки.
30. Охарактеризуйте форми емпіричного пізнання. Наведіть конкретні приклади.
31. Охарактеризуйте форми теоретичного пізнання. Наведіть конкретні приклади.
32. Розкрийте основні концепції істини. Аргументуйте свою позицію щодо них.
33. Охарактеризуйте і проілюструйте (на прикладі сфери власної професійної сфери) роль практики у пізнанні, науковому пізнанні.
34. Яка роль світогляду в науковому пізнанні?
35. Що таке наукова традиція? Чи існує наукова традиція у Вашій науковій галузі?

36. Що таке парадигма? В чому виявляється особливість сучасної наукової парадигми?
37. Охарактеризуйте типи наукової раціональності. Яке їх значення для розвитку наукового пізнання?
38. Що таке наукова революція і яка її роль у зміні основ науки?
39. В чому полягає структура наукових революцій (за Т. Куном)?
40. В чому зміст і значення метафізики «третього світу» К. Поппера?
41. Охарактеризуйте метод епістемологічного анархізму П. Фойерабенда.
42. Розкрийте основні особливості сучасної науки (наведіть приклади).
43. Що таке метод, методологія, методика?
44. Що таке методологічна свідомість і методологічна культура?
45. Яка існує класифікація методів наукового пізнання?
46. Охарактеризуйте функції філософії у науковому пізнанні.
47. Розкрийте зміст методів емпіричного та теоретичного пізнання.
48. Які особливості діалектики і синергетики як методології?
49. Які основні риси сучасної постіндустріальної цивілізації?
50. Охарактеризуйте сучасну «постнекласичну» науку.
51. Яка роль концепції стійкого розвитку у функціонуванні сучасної науки?
52. В чому виявляється людиновимірність сучасної науки?
53. Етичні проблеми сучасної науки.
54. В чому виявляється важливість екологічного імперативу сучасності?
55. «Кодекс етики вченого» та його особливості.

5.Методи оцінювання знань

Для визначення рівня знань, засвоєння аспірантами навчального матеріалу оцінюються такі види навчальної діяльності:

- знання змісту філософських категорій;

- доповідь на семінарському занятті;
- опрацювання першоджерел: конспект, використання у відповіді;
- самостійна робота: написання есе, відповіді на проблемні питання, презентації;
- участь у дискусіях, організації активних форм проведення занять;
- підсумковий залік.

Здобувачі третього освітньо-наукового рівня також можуть отримати додаткові бали, долучаючись до оновлення дисципліни шляхом подання пропозицій викладачу стосовно новітніх змін у галузях їх наукових досліджень.

6. Розподіл балів, що отримують здобувачі

Для діагностики знань використовується європейська кредитно-трансферна система зі 100-бальною шкалою оцінювання

Поточне оцінювання								Есе	Презентаційний виступ з аналізом першоджерел	Загальна сума балів
Модуль 1				Модуль 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8			
8	8	8	8	8	10	10	10	10	20	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі форми навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73	задовільно	
60-63		

35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни